



NWSA-HUMANITIES

Received: September 2012

Accepted: January 2013

NWSA ID : 2013.8.1.4C0160

ISSN : 1308-7320

© 2013 www.newwsa.com

Mehmet Öztürk

Firat University, Elazig-Turkey

ozturkm23@hotmail.com

İSLAM HUKUKUNA GÖRE SAÇ BOYAMA

ÖZET

İslam hukukuna göre saç boyamanın hükmünü araştırdığım çalışmamda, öncelikle saç boyamaya duyulan ihtiyacı açıkladım. Sonra saç boyama ile ilgili hadisleri sıraladım ve bunları fıkhi tespitlerle irtibatlandırdım. Saç boyama, İslam tarafından onaylanmış bir eylem midir? Bu konu ile ilgili fıkhen herhangi bir kısıtlama var mıdır? Buna ilaveten meselenin gusül abdesti ile irtibatı nasıldır? Sorularına çözümler arandı. Konuyla ilgili bir de deney yaptım. Bu çalışma, saç boyamanın İslam'daki yerini öğrenmek isteyen insanlara bir ufuk kazandıracaktır.

Anahtar Kelimeler: Saç Boyama, Fıkıh, Saç Boyası ve Gusül,
Fıkhi Tespitler, İslam Hukuku

HAIR DYEING ACCORDING TO ISLAMIC LAW

ABSTRACT

I research to provision of hair dyeing according to Islamic Law. At first I explained the needs for painting hair. And then I listed the hadiths about hair dyeing and connected these to fiqh determination. I want to solve if hair coloring is permitted by Islamic law and are there any restriction about hair dyeing according to fiqh? In addition these what is the relevance of hair dyeing and taharah? I made an experiment about the subject. As a result, I can say this study will provide a horizon to people who want to learn the location of the hair dyeing in Islam.

Keywords: Hair Dyeing, Fiqh, Hair Dyeing and Taharah,
Determinations About Fiqh, Islamic Law

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

İnsanın yeme, içme, barınma gibi zaruri ihtiyaçları dışında estetiğe ve güzel görünmeye dair gereksinimleri de vardır. Kişi, başkalarının beğenilmek ve genç görünmek isteyebilir. Bunlar da birer ihtiyaçtır. İnsan vücudunun en gözle görülür kısımlarından olan saçları, gerçekten de görünümünü etkileyecek yödedir. Saçlarımızın da en dikkat çekici özelliği rengidir. Hiçbir biyolojik bağlantı olmaksızın coğrafi bölgeye, ırka, kişilere göre saç rengi değişebilir. İnsanlar da saçlarının rengini değiştirmek isteyebilir. Bunun İslam fıkhiındaki yeri hususunda birtakım söylemler vardır.

Saç boyamak caiz midir? Boya olarak kullanılan maddelerin sakıncası var mıdır? Saç boyama hususunda İslam'ın getirdiği herhangi bir ölçü ya da kısıtlama var mıdır? Gusül abdesti ile saç boyamanın alakası nedir? Soruları hiç de önemsiz sorular değildir. Saç boyasının, saçta tabaka oluşturduğu ve suyu deriye iletmediği ve dolayısıyla guslün eksik olma ihtimali, üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.

Çalışmamızda bu gibi soru veya sorunların cevaplarını arayıp bu konuda daha önce bir araştırma yapılmamasına binaen bu problemi dile getirip konuya daha ciddi yaklaşılması gerektiğini düşünmekteyiz.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICATION)

Batı medeniyetinde, kadınların sosyal hayatta eskiye oranla çok daha fazla yer almaları, toplumların ataerkil aile yapısından sıyrılıp, kadınların ekonomik bağımsızlığa kavuşmalarından kaynaklanan güçleriyle bu yapıya son vermeleri, kadının cinsel kimliğinin çokça işlenmesi, bu tarz hayatı benimseyen insanlarda kozmetiğe, moda ya yönelişi beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda saç boyaları öyle yaygınlaşmıştır ki eczanelerde, marketlerde kolayca ulaşılır hale gelmiştir. Bu durum İslam toplumunu da etkilemiştir.

Müslüman ülkeler özellikle de Türkiye, saç boyama hususunda en çok tüketim yapan ülkeler arasına girmiştir. Bu konuda dinimizin öngördüğü buyrukları bilmek isteyen müminlerin sayısı da doğru orantılı olarak artmıştır.

Gerek Kur'an ayetlerinin, gerekse risaleti boyunca Hz. Peygamber'in sıklıkla üzerinde durduğu konulardan biri de Müslümanların fert ve toplum olarak belli bir kimlik kazanmaları, kendi şahsiyetlerini korumaları ve kendilerine güven duymaları olmuştur. Çünkü bu, Müslümanların kendi inanç ve ibadetlerini, değer ve özelliklerini korumaları açısından önemlidir. Bu itibarla Kur'an, Müslümanlara ısrarla birlik ve bütünlük içinde olmalarını, müşrik ve gayri Müslimleri dost edinmemelerini, onlarla gayri İslami bir kültürün etkisi altında kalmayı kaçınılmaz kılacak sıkı ilişkilere girmemeyi tavsiye etmiştir (Al-i İmran, 3/28; Maide, 5/51; Ankebut, 29/46; Mümtehine, 60/1; Tevbe, 9/73; Tahrim, 66/9). Hz. Peygamber de Müslümanları, itikadi alanda olduğu gibi kıllık kıyafet ve şekil yönünden de gayri Müslimlere benzememeye davet etmiştir. Bu cümleden olarak ehli kitabın yaşlılarının saçlarını boyamadığından, onlara muhalefet edilmesini uygun görmüş, saç boyamayı emretmiştir.¹ Kadının sadece eşi için süslenmesi bu bağlamda saçına kına yakması, makyaj yapması yasaklanmamıştır. Bu ameliye, nehy edilen uzuvlarda ve yaradılıştaki değişiklik yapmak demek değildir (Nisa, 4/119). Aksine teşvik edilen bir husustur (Müslim, İman, 147).

¹Buhari, İ., (1981). es-Sahih, İstanbul: Çağrı Yayınları., Ehadisü'l-Enbiya, 613, (c.VI, h. no:3456); Ebu Davud, S. (1981). Kitâbü's-Sünen. İstanbul: Çağrı Yayınları., Libas, 51, (c.VI, h.no:4024); Hanbel, A. (1997). el-Musnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle., Libsu'n-Nial ve Adabuha, c. XVII, s.237, h. no:15.

Saç boyama netice itibariyle bir ihtiyaçtır veya ihtiyaç haline getirilmiştir. Toplumumuzda yaygındır. Bu yüzden konuya taalluk eden fıkhi delilleri ve yorumları aktaracağız. Bunu yeni bir şeyler söyleme adına değil de olanı olduğu gibi aktarma tarzında işleyeceğiz. Olayın tüm yönlerini detaya pek inmeden özet olarak vereceğiz.

Bu konu, dini hassasiyetlerini gündelik hayata taşıyan insanların merak ettiği bir husustur. Ancak konu ile ilgili derli toplu bilgi içeren kaynak yoktur. Bir iki cümle ile cevaplandırılmış ama bu cevaplar konunun detayı ile ilgili bilgi sunmamıştır ve ileride açıklayacağımız üzere bazı noktaları kapalı cevaplardan öteye gidememiştir. Bu problemi açması bakımından faydalı bilgiler sunacağız.

3. SAÇ BOYAMA İLE İLGİLİ DELİLLER (ARGUMENTS FOR HAIR DYEING)

İslami hükümlerde kadınlar devamlı korunmuştur. Onlara pozitif ayrımcılık gösterilmiştir. Onlardan savaşa gitmeleri, cemaate devam etmeleri, evini geçindirmeleri vs. istenmemiştir. Kur'an'daki kadın karakterlerde bile kendini gösterir şekilde önemli bir kültürel kod olarak kadının değeri hissedilir. Alu İmran, Adem'in zevcesi, Musa'nın annesi, kız kardeşi, peygamberin zevceleri gibi Kurani izafeler de bile kadınlara yönelik bir koruma, kayırma vardır. Bunlara rağmen bazı fıkhi ve zühdi cereyanlar kadınları, Peygamber'in ve haleflerinin zamanında kaynaklanması mümkün olmayan bir mevkiye tenzil etmiştir. Onlara bir takım zorluklar çıkarmışlardır. Hz. Peygamber devrinde de benzer hareketler olmuş olacak ki onu önleyici bir tarzda Efendimiz hanımlara, eşleri için süslenmelerini saçlarını boyamalarını tavsiye etmiştir. İslam, özellikle kadınlara yönelik bir takım kolaylıklar getirmiştir. Peygamberimizin, saçları örgülü olan bir kadının gusül abdesti sırasında saç örgüsünü çözmeden saçının dibini ıslatmasıyla guslünün tamam olacağını söylemesi² buna bir örnektir. Kadınlar, erkeklerden daha çok gösterişe eğilimlidir. Süslenme, ziynete başvurma kadının özelliklerinden sayılmıştır. Dolayısıyla saçını boyayanların da çoğu kadındır ve bu hususta kadının ve erkeğin saç boyaması arasında hükmi farklılıklar da bulunmaktadır.

Saç boyama konusu Kur'an'ı Kerim de açıkça belirtilmemiştir. Bu sebepten temel kaynaklara baktığımızda ilgili hadisleri görmekteyiz ki onları da aşağıda nakletmek suretiyle sıraladık.

Ebu Hureyre'den gelen rivayette Resulullah (sav) şöyle buyurmuşlardır: "Yahudi ve Hıristiyanlar (ak saçlarını, sakallarını) boyamazlar. Siz onlara muhalefet ediniz."³

Bu hadis saçları boyamanın müstehaplığını bildirir. Hadis-i Şerif'ten anlaşılan o ki devrin ehli kitabı saçlarını boyamıyorlar. İhtimal, dünyadan ve ona ait zevklerden vazgeçerek! Allah'a yakınlaşmayı uman din adamları, bu düşünceyi kendi halklarına aşılarken saç boyamayı da kerih göstermişlerdir. Kur'an bu davranışı "Allah'ın sana verdiği (O'nun yolunda harcayarak) ahiret yurdunu gözet, ama dünyadan da nasibini unutma!" (Kasas 28/77) Ayeti ile reddediyor. Peygamberimiz de yukarıda geçen sözle bu durumu değerlendiriyor. Ehli Kitabın saç boyama konusundaki dünya zevklerini terk edici taassupları veya herhangi bir sebepten dolayı saçlarını boyamamaları netice itibariyle İslam'da kabul görmüyor. Yahudi ve Hıristiyanlara muhalefeti isteyen, ruhbanlığı reddeden Peygamberimizin, ashabına bağımsız bir kişilik de kazandırmak istemesi önem arz etmektedir. Giyim kuşam ve eşlerin birbirlerine karşı süslenmeleri hususunda İslam, kendisine has çizgisini belirlemiş ve

² Beyhaki, E. (1994). es-Sünenü's-Suğra. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye., c.I, s.88

³ Müslim, İ.N. (1981). es-Sahih. İstanbul: Çağrı Yayınları., Libas,25, (c.II,h. no:1663)

kendisi haricinde bir din kabul etmediği için başkalarına benzemeyi de reddetmiştir (Ali İmran 3/19; Fetih 48/29). *Kâfirlere muhalefette* sert bir tutum takınan Peygamberimiz ve O'nun yolunda gidenler, müşrikler ve ehli kitap arasında da bir ayırırım yapıyordu. Hz. Peygamber'in Ehli Kitaba, kendisine vahiy gelmeyen hususlarda ittiba ettiği görülmektedir.⁴ Bu tutum, tahribata uğramamış bir Allah emri ile karşılaşılabılır, geçmiş bir peygamberin şeriatından eserler kalmış olabilir veya müşriklere karşı bir ittifak zemini siyaseten sağlanmış olabilir düşüncesi içermektedir. Bütün bunlar o zamana kadar gelen ve ondan sonra gelecek olan vahye ters düşmemek kaydı ile sınırlıydı.

"Mekke'nin fethedildiği gün Hz. Ebubekir'in babası Ebu Kuhafe'yi, saçı sakalı bembeyaz olmuş bir halde Hz. Peygamber'in huzuruna getirdiler. Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdu: *Bunları boyamak suretiyle değiştirin fakat siyaha boyamayın!*" (Muslim, Libas, 24; c.II, h. no:1623).

Müslüman erkeklerin beyazlayan saç ve sakallarını boyamalarının mümkün ve uygun olduğunu belgeleyen bu Hadis-i Şerif aynı zamanda bu boyama işinin siyah boya ile yapılmasını yasaklamıştır. Buna binaen diyebiliriz ki ağaran saçlar güzel bir görünüm arz etmiyorsa boyanmalıdır. Ama siyaha boyanması mahzurludur. Bu durum, insanları aldatmama açısından önemli bir ayrıntı sayılmaktadır.

Saç boyama ile ilgili hadisin bir tavsiye olup, emir niteliği taşımadığı sahabenin uygulamalarından anlaşılabilir. Çünkü sahabenin kimi saçını boyamış kimisi boyamamıştır.

*Saçınızı ve sakalınızı boyamada kullanacağınız en güzel boya şu siyah boyadır. Zira böylesi, kendi aranızda hanımlarınızın son derece hoşuna gidebileceği gibi sizi, cepheye düşmanlarınızın gözünde de olduğundan daha heybetli gösterir.*⁵

Saç ve sakalı siyaha boyamayı tavsiye eden bu hadis; evliler, gençler ve mücahitler etrafında odaklaşıyor. Yukarıda geçen ve siyaha boyamayı yasaklayan Ebu Kuhafe ile ilgili hadis belli bir yaşın üstündekilerle alakalıdır. Eğer bir erkek genç ise ve saçında aklar varsa veya Ebu Kuhafe gibi yaşlı olduğu belli, düşkün biri değilse siyah boya kullanmasında mahzur yoktur. Bu bağlamda "Zuhri şunları söylemiştir: Biz gençken saçlarımızı siyaha boyardık. Fakat yaşlanma emareleri bizde belirmeye başlayınca bunu terk ettik. İlk dönem Müslümanlarından sahabenin de dâhil olduğu bir grup (Sad b Ebi Vakkas, Ukbe b Amr, Hasan b. Ali, Hüseyin b Ali, Cerir gibi) ve diğerleri siyaha boyamaya ruhsat vermişlerdir. Âlimlerden bazıları savaş haricinde bu izni vermemişlerdir. Müslüman askerler genç yaşta görüldüğü zaman düşmanı korkutacağı ve çekindireceği için cihad esnasında kendilerine bu izin verilmiştir."⁶

Saç boyamada dikkat çeken husus; kâfirlere göre müslümanın giyim kuşam konumu, kişilere göre değişik hükümler verilmesi ve saç boyamada kullanılacak boyanın niteliğidir. Saçı, sakalı ve bıyığı siyaha boyamayı kerahet-i tahrim ile mekruhtur gören bazı âlimler ise bu konuda genç yaşlı ayırımı yapmamış, sadece savaş halinde bunun mazur görülebileceğini ileri sürmüşlerdir.⁷

Bu konudaki yaşlı genç ayırımı, yani saç ve sakalı siyaha boyatmadaki kerahiyeti, olduğundan farklı görünerek insanları aldatmaya yönelik bir tedbirdir. Yaşlıların, saçlarını ve sakallarını

⁴ Nesâî, E.A., (1991). *es-Sünenü's-Suğra*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye., Zînet 62, (c.VIII, s.164)

⁵ İbni Mace, E.M., (1981). *es-Sahih*. İstanbul: Çağrı Yayınları., Libas, 32 (c.II, h. no:1198)

⁶ Kardavi, Y., (1973). *İslam'da Helal ve Haram*. Ankara: Hilal yay., s.98

⁷ Nevevi, E.Z., (trs.). *el-Minhac*. Beyrut: Daru'l Tab'ul Amir., c.VI, s.155

başka renklere boyamaları istenmiştir ki boyadıkları belli olsun zira Ebu Kuhafe gibi yaşlı bir insanın saçını, sakalını siyaha boyaması göze hoş gelmeyebilir ve örfi açıdan insanların tepkisini çekebilir. Saçın siyaha boyanma yasağı, erkeklere mahsus olup kadınların siyaha boyamalarında bir sakınca görülmemektedir.

İbnu Abbas anlatıyor: "Saçlarına kına yakmış bir adam gelmişti. Hz. Peygamber:"Bu ne güzel!" buyurup takdir etti. Az sonra kına ve ketem ile boyanmış biri geldi. "Bu, evvelkinden de güzel!" buyurdu. Sonra saçlarını sarıya boyamış biri daha gelmişti ki "Bu, öbürlerinden de güzel!" buyurdu (Ebu Davud, Tereccül, 19; c. IV, h. no:416).

Burada Resulullah'ın saçını boyayan insanlara iltifat ettiğini görüyoruz. Yalnız bu iltifat, o kişilere boyanın yakışmasından mı, bu söylenenlerin, o insanların ruh haletlerine göre bir hitap oluşundan mı, Resulullah'ın saç boyamayı teşvik etmesinden mi veya başka sebeplerden mi? Bilemeyiz ama bilinen ve bizi ilgilendiren husus Resulullah'ın saç boyamayı hoş görmesidir.

İbnu Ömer sakalını sufra denen boya ile boyar ve derdi ki: "Ben, Resulullah'ı gördüm, sakalını bununla boyamıştı en çok sevdiği boya da bu idi. Bununla elbisesini boyadığı da olurdu" (Ebu Davud, Tereccül, 19; c.IV, h. no:417).

Enes b. Malik'ten gelen bir rivayette şöyle denir: "Resulullah hiç saçını boyamadı. Çünkü O'ndaki beyazlar çok azdı. Başındaki akları saymak istesem sayabilirdim..." (Ebu Davud, Tereccül,19; c.IV, h. no:298).

Yukarıdaki hadiste sadece İbnu Ömer'in değil Resulullah'ın da sufra denilen boya ile sakalını boyadığı görülmektedir. Çünkü İbnu Ömer sakalın boyanmasını Resulullah'ta görmüştür ve O'na ittibaen bu fiili icra etmiştir.

Bu arada Hz. Peygamber'in en çok sevdiği boyanın da sufra denen boya olduğunu öğreniyoruz. Allah Resulü sakalını boyadığı boya ile elbisesini de boyamıştır.

Burada ilginç olan o zamanlar elbiseye sürülen boyaların sakala da sürülüyor olmasıdır. İleride değineceğimiz saç boyalarının deride tabaka oluşturup oluşturmadığı meselesi açısından bu ayrıntı önem taşır.

Diğer rivayette de Hz. Peygamber'in saçlarını boyamadığını görüyoruz. Bir rivayette saçtan diğerinde sakaldan bahsediliyor.

Değişik ravilerin kayıtları, belli zaman aralıkları ve ravi müşahedeleriyle sınırlı olabilir. Şunu da belirtelim Hz. Peygamber'in boyama ile ilgili sözleri vücut ifade etmez, ibahaya mahmumdür.

Kerime bintu Humam anlatıyor: Bir kadın Hz. Aişe'ye kına yakma hususunda soru sormuştu, şu cevabı aldı: Bunda bir beis yok (kına yakılabilir) Ancak ben bundan hoşlanmam. Çünkü sevdiğim, onun kokusunu sevmezdi (Ebu Davud, Tereccül 4; c.IV, h. no:391).

Bu hadis kına ile boyanmanın mübahlığına delildir. Bu ameliyenin insanların tercihi bırakıldığını Hz. Aişe'nin ifadelerinden anlıyoruz.

Hz. Aişe anlatıyor: Bir kadın perde gerisinden Resulullah'a eliyle bir mektup uzattı. Resulullah elini derhal geri çekip: "Ne bileyim bu el kadın eli midir, erkek eli midir?" buyurdu. Kadıncağız: "Kadın elidir." deyince Hz. Peygamber: "Sen kadın olsaydın, tırnaklarının rengini değiştirirdin" buyurdu. Bununla kına yakmayı kastedti (Ebu Davud, Tereccül 4; c.IV, h. no:392).

Yine Hz Aişe anlatıyor: Hint bintu Utbe, Hz. Peygamber'e: "Ey Allah'ın Resulu bana biat ver!" diye talepte bulunmuştu. Allah Resulu de kendisine; "Hayır, şu ellerini değiştirmedikçe senden biat almayacağım, ellerin tıpkı vahşi hayvanların ayağı gibi" cevabını verdi (Ebu Davud, Tereccül, 4; c.IV, h. no:390).

Bu rivayetlerden de Resulullah'ın estetiğe önem verdiği sonucunu çıkarabiliriz. Elbette bütün kadınların ellerine kına yakmaları istenmemiştir. Elini uzatan şahsın elinde takı olmadığından veya ellerinin kadın eli gibi görünmemesinden dolayı kadın eli mi erkek eli mi diye tereddüt geçiren Hz. Peygamber, kadınlara bakımlı olmalarını ve kadın olduklarını belli eder şekilde giyim kuşamlarına dikkat etmelerini tavsiye etmiştir.

Bu bağlamda saç boyamanın da erkekten ziyade kadınların sıkça başvuracakları bir işlem olduğunu söyleyebiliriz.

Kına hakkında bu rivayetlerden başkaları da mevcuttur. Fakat Ali el Kari kına hakkındaki rivayetleri değerlendirirken şöyle demiştir: "Bu hususta sağlam rivayetler olduğu gibi olmayanları da mevcuttur. *Hına* ve *hıytan* kelimelerinin yazılışlarının benzemesi ile ilgili olarak da kına hakkındaki bazı rivayetlerde karışıklık çıkabilir diyenler var, fakat yazılışların benzemesinden kaynaklanan hatadan dolayı karışıklık olacağını zannetmiyorum. Çünkü hadisler yazıyla değil, ağızdan ağza ezberleniyordu. Aynı zamanda, sakalı kına ile boyamak hakkındaki rivayet de sahihtir."⁸

4. SAÇ BOYAMA VE GUSÛL (HAIR DYEING AND TAHARAH)

Saçları boyamanın Hz. Peygamber'in tavsiyesi olduğu yukarıdaki hadislerden açıkça anlaşılıyor. Saç boyama mevzuunda herhangi bir yasakla karşılaşmıyoruz, yalnız saçların erkeklerde, siyah dışında bir renge boyanması hususunda bir istisnai kayıt var. Bazı âlimler, bunun da cevazına kani olmuşlarsa da, ekserisine göre saç ve sakalı siyah renge boyamak mekruhtur. Ayrıca hacda ihramda bulunan kadının ve kocası ölmüş matem içerisinde olan kadının da saç boyamasının caiz olmadığına dair fıkhi tespitler mevcuttur.

Bunların dışında saç boyası ve gusûl arasında alaka kurmamızın sebebi, fıkıh kitaplarımızda, gusûl sırasında suyun derinin her tarafına ulaşma zorunluluğundan bahsedilmesidir. Bu konularla ilgili detay önemlidir. Çünkü gusûl eksik olursa, bütün ibadetler eksik kalır.

Gusûl ile alakalı fıkıh kitaplarında geçen bilgileri şöyle özetlemek mümkündür. Gusûl, bedenin tümünü hiçbir yer eksik kalmaksızın tamamını yıkamak manasına gelir. Buna göre derinin dış yüzeyine suyun ulaşması lazımdır. Suyun derinin altına ulaşma meselesi abdest de şart değildir sadece mesh yeterlidir diyenler olsa da çoğunluğa göre abdestte ve gusûlde suyun deriye geçmesine engel olan maddeler önceden giderilmelidir. Aksi halde yapılan gusûl yerine gelmemiş olur. Örneğin tırnak üzerinde kuruyup kalan hamur, sürülen oje, (deride tabaka oluşturan saç boyası), vb maddeler suyun alta geçmesine engel teşkil eder. Gusûlden önce bunların giderilmesi gerekir. Yağlı boya niteliğinde olmayan normal kir suyun geçmesini engellemez. Sabunsuz su ile yıkanan bir organda hala kirin izine rastlanıyorsa bu, gusûlün yerine gelmesine engel sayılmamıştır. Çünkü su, deriye nüfuz etmiştir. Ancak sünnete uygun olanı, bu tür kirleri iyice yıkadıktan sonra gusûletmektir. Bu konuda şehirli ile köylü aynıdır. Tırnak aralarına giren çamur, toprak da böyledir. Dericinin ve boyacının tırnaklarına ve tırnak altlarına bulaşan boya vb. şeyler, suyun geçmesini engellerse de ilim adamlarının çoğu bunda zorluk bulunduğunu dikkate alarak cevaz vermişlerdir. O halde bu konuda da zaruri (kaçınılması çok zor) halleri genel hükmün dışında tutmak gerekir. Çünkü şer'i kaideler de bu kapıyı açık tutmuştur. Ama deriye yapışan balık pulu, çiğnenmiş ekmek parçası kuruyup suyun geçmesini

⁸ Kari, A., (1986). Zayıf Hadisleri Öğrenme Metodu. İstanbul: İlim yay., s.158.

engelliyorsa, o takdirde bunları gidermek lazımdır. Çünkü bunlardan kaçınmak mümkündür, zaruri bir durum mevcut değildir.

Saç boyasını bu bağlamda değerlendirecek olursak, saça sürülen boya, krem vs. hacmi bulunan ve saçı kapladığından ötürü, altına suyun ulaşmasına engel olan bir madde ise abdeste ve gusüle engel olacağından, kullanılması caiz değildir. Bu yüzden saç boyasının ihtiva ettiği maddelerin incelenmesi, gusle engel teşkil edecek özellikte olmaması lazımdır. Bu konuyla ilgili hadis şöyledir:

Şureyh b. Ubeyd anlatıyor: Cübeyr b Nufeyr, cünüplükten yıkanma hakkında bana fetva verdi. Onlara da Sevban anlatmış: Gusül hakkında Resulullah'tan fetva istemişler. Resulullah (sav) da şöyle buyurmuştur: "Erkek saçlarını açsın (aralasin örgüsünü söksün) su, kılların dibine varıncaya kadar yıkasın, amma kadının saç örgüsünü sökmemesinde ona vebal yok, iki eli ile başına üç avuç su döksün" (Ebu Davud, Taharet, 18; c.I, h. no:255).

"Su, kılların dibine varıncaya kadar" ifadesi gusül abdesti alırken suyun, deriye nüfuzuna engel olacak bir tabakanın olmamasını öngörüyor. Deriye suyun nüfuzu konunun kilit noktası olduğundan detayını incelememizde fayda vardır. Mesele fıkıh kitaplarında şöyle özetlenmiştir: "Bütün vücudun her tarafına su ulaşmalıdır. Kadının, yıkanırken örgüsünü çözmesi vacip değildir. Dibi ıslanırsa saçın kendisini ıslatmak da gerekmez. Saçların diplerinin ıslanması kâfidir. Erkeğin önceden örülmüş saçı olsa, o kimseye saçlarının örgüsünü çözmek vaciptir. Örgüsünü bozmak gerekmez sözü kadınlara mahsustur. Saçları örgülü erkeklerin saçlarının altına su geçip geçmediğinde gusülü olur mu? Meselesinde ihtilaf olsa da ihtiyatlı olan erkeğin saç örgülerini çözmesidir. Başın derisinin iyice yıkanması gerekir. Aşağıya sarkmış saçların yıkanması gerekirse dibe su geçmesi esastır. Aşağıya sarkmış olan saçları yıkamak müstehaptır.

Gusülde suyun, saçların diplerine ve uçlarına vardırılmasında mezheplerin tafsilatı uzar gider. Biraz daha açacak olursak; Hanefiler, kadının saçı örülü ise örüğü bozmaz her tarafını ıslatmaz fakat örülü değil ise su saçların bütününe, diplerine, uçlarına, dışına, içine girmeli ve kadının başında güzel kokulu madde vb. şeylerden, suyun saçlarının diplerine varmasına mani olan bir şey olduğu zaman bunu gidermesi lazım gelir, derler. Serahsi, *Mebcut'un* vudu ve *ğusl* babında suyun bütün bedene ulaşmasının farz olduğunu işlerken "her kılın altında cenabet vardır..." hadisini delil getirir ve saçlara dikkat edilmesi gerektiğini, derinin dış yüzeyine suyun ulaşmasının şart olduğunu ve bunu yaparken de ifrata düşülmemesi gerektiğini belirtir. Saçları örülü ve çokça olan kadınların sadece saçlarının diplerini yıkamalarının kâfi oluşunu yukarıda geçen Ümmü Seleme hadisine dayandırarak açıklar. Saçların uçlarının ıslanmasında ihtilaf olduğunu söyler.

Her kılın altında cünüplük vardır hadisinden ziyade, Ümmü Seleme hadisi daha kuvvetli bulunmuştur. Saçı çok olanlara, suyun ulaşmasında güçlük çekenlere başlarını ve saç diplerini ıslatmaları kâfi görülmüştür. Fakihler bunun üzerinde ittifak etmişlerdir. Saçlara ve tene suyun ulaşması gerekir. Hatta ufacık bir bölge su isabet etmeksizin kalacak olursa oranın dahi yıkanması gerekir. *Dört mezhep* de şayet su, saçların diplerine varıyorsa, saçların çözülmesinin vacip olmayacağı üzerinde ittifak etmişlerdir. Başın derisinin yıkanmasına gelince bu da vaciptir. Saç ister sık olsun ister olmasın saçın altındaki her bölgenin yıkanması gerekir. Malikilere göre saçın dibini ovma vacip mi, değil mi? Diye ihtilaf edilmiş ve İmam Malik müstehab olduğunu söylemiştir. Hatta mütehhirun maliki ulemasının bazılarına göre saçlarını yağlayıp, kokulayan yeni evli bir gelin saçının her tarafını yıkamayıp meshetse de caizdir.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA (CONCLUSION AND DISCUSSION)

Saç boyama ile ilgili aktardığımız hadislerde saç boyamanın teşvik edildiği, sadece erkeklerin, özellikle yaşlı erkeklerin saçlarını siyaha boyama ile ilgili bir yasağın bulunduğu, saç boyamanın bir ihtiyaç ve erken dönemde yaşayan Ehli Kitaba muhalefet olması açısından önemli olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca ihramlıyken ve matem anlarında saç boyamanın uygun olmadığına dair hükümler bulunmaktadır. Bunların haricinde saç boyamanın mübah olduğunda ittifak vardır.

Gusül ile alakası ve saç boyamada kullanılan maddelerin sağlık açısından zararlı içerik taşıması ise konunun ayrı bir boyutudur. Saçlara, tene suyun ulaşması gusül ve dolayısıyla saç boyamanın caiz olması için önemli bir noktadır. Saç boyası, saçta herhangi bir tabaka oluşturursa ve deriye su geçmezse gusül tamamlanmış olmaz. Zaten fetva kitaplarında geçen ifade de bu yöndedir. Gusül abdesti alırken kullanılan su, saçların aralarına ve altlarındaki deriye ulaşmalıdır. Saç dipleri kuru kalsa, gusül tamamlanmış olmaz.

Kına da bir saç boyasıdır, fakat doğal bir boya oluşu ve Hz. Peygamber'in tavsiyesi ile kullanılması, onun meşruluğunu göstermektedir. Kına, doğallığından ötürü suyun deriye ulaşmasına engel değildir. El ayak veya başa sürülen kınanın katı olan malzemesi temizlendikten sonra deri veya saçlarda bıraktığı rengin, suyun deriye nüfuzuna engel olmadığına dair İslam alimleri ittifak halindedir.. Bu yüzden abdest ve gusle mani olmaz. Fakat içerisine kimyasal madde karışan ve doğal olmayan saç boyalarının, altlarına suyu geçirip geçirmediği yine de ihtilaflı bir konudur.

Bu boyalar laboratuvar ürünü olup, saça sürüldüğünde bekleme süresi içinde, kimyevi bir şekilde saç tellerinin hücrelerinin rengini değiştirir. Bekleme süresi bitiminde saçın bol suyla yıkanması üzerine saç telleri tamamen yabancı maddeden arınır, geride rengi değişmiş saçtan başka ne bir döküntü, ne bir örtücü madde kalır. Saç telleri, rengi dışında boyanmadan önceki halini alır gibi görünmektedir. Yalnız, doğal olmayan, kimyasal madde içerikli saç boyalarının sağlık açısından herhangi bir tehdit oluşturup oluşturmadığı henüz kesinlik kazanmış değildir. Bu boyaların kanserojen madde içerdiği, hatta hamilelerde kullanımının yasaklanması gerektiği ciddi bir şekilde tartışılmaktadır. Bu iddialar kesin olarak ispatlansa bu, olayın fıkhi yönüne de etki eder.

Erkeklerin ve kadınların saçlarını boyamalarında fıkhi açıdan farklılıklar olduğunu belirtmiştik. Kadınların saçlarını boyamaları hakkında, özellikle saçların dibine suyun geçmesi konusunda şunu da farklı bir bakış açısı olarak söyleyebiliriz: "Saçlar günde yaklaşık 0.35 mm uzar."⁹ Saçını boyayan ve saç diplerine suyun geçmemesinde tereddüt geçiren bir bayan, adetli olduğu günlerde saçını boyatırsa adetten dolayı temizleninceye kadar saçları uzar ve dipten gelen saçları boyasız olur. Dolayısıyla gusül abdesti aldığı anda saçlarının diplerine suyun ulaşıp ulaşmaması onun için bir sıkıntı oluşturmaz. Saç örgüsü ile ilgili fıkhi tespitleri yukarıda aktarıırken, saçları örgülü bayanlara yönelik bir ruhsat, genişlik olduğundan da bahsetmiştik. Bunu da eklersek bu mevzuda tereddüt içerisinde olanlar için farklı bir yorum sunmuş oluruz.

Saç boyasının, saçta tabaka oluşturması ve deriye suyun nüfuzunu engelleyici etki yapıp yapmadığı karışık bir konudur ve bunun cevabı kimyacıların üzerlerinde belli bir zaman harcayarak yapacakları çalışmaya bağlıdır. Bu çalışmanın yaptırılmasını Diyanet İşleri Başkanlığı'na ilettiğimizde olumlu bir cevap alamadık. Onların verdiği

⁹ Junqueira, C., (1998), Temel Histoloji. İstanbul: Barış yay., s.117.

cevap alta su geçiriyorsa problem olmadığı yönünde ama alta su geçirip geçirmediğini vatandaş nasıl tespit edecek? Konuyu bir devlet üniversitesinin kimya bölümünün ilgili anabilim dalı başkanına sunduğumuzda, bunun cevabının kolay olmadığını, üzerinde doktora çalışması yapılması gereken bir konu olduğunu anlattı. Ancak kendi denetiminde basit bir deney yaptırabileceğini ve deneyin sonucu olarak saç boyasının herhangi bir tabaka oluşturmadığı kanısına varıldı. Ancak bu olayın resmi ve bilimsel ispatını gerekli mercilere havale ediyoruz.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- Abdurrahman, b. Muhammed, Buğyetu'l Musterşidin, Daru'l Marife, Lübnan.
- Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdullah, Ahmed bin Muhammed el-Bağdâdî, el-Musnedu'l-İmâm Ahmed b. Hanbel, Tah.: Âdil Murşid, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1997.
- Ali el-Kari, Zayıf Hadisleri Öğrenme Metodu, ter. Ahmet Serdaroğlu, İlim Yay. , İst., 1986.
- Amir, Abdilaziz, Fıkhu'l Kitab vel Sünneh, Darusselam, Kahire, 1999.
- Ayni, Bedreddin Ebu Muhammed b. Ahmed, Umdet'ul Kari, Dar'u Tab'u Amir, trs.
- Bacuri, İbrahim, el Haşiye ala Şerhi Allame İbni Kasım, Daru'l Kutubil İlmiye, Lübnan, trs.
- Beşer, Faruk, Hanımlara Özel Fetvalar, Nun y. , İst., 1997.
- Beyhaki, Ebu Bekir Ahmed b. Hüseyin, es-Sünenu's-Suğra, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.
- Buhari, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, Sahîhu'l-Buhârî, I-VIII, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Cassas, Ebubekir Ahmed b. Aliyyürrazi, Ahkamu'l Kur'an, Daru'l Kutubi'l İlmiye, Lübnan, 1994.
- Ceziri, Abdurrahman, Kitabü'l Fetva ala Mezahibi'l Erbaa, Daru'l Kutubi'l İlmiye, Lübnan, 1995.
- Dönmez, İbrahim Kâfi, İslam'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, İfav Yay., İst. 1997.
- Ebu davud, Süleyman b. Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî, Kitâbü's-Sünen (Sünenu Ebî Davud), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Ebunnur, Muhammed Ahmedi, Mevsuatu'l Fıkhu'l İslami, Veziretu'l Evkaf Mecalisu Ala'l Şuuni'l İslami Kahire, 1986.
- Emre, Mehmet, Üç bin Seçme Fetva, Dergâh Yay., İst, 2000.
- Ensari, Ebu Yahya Zekeriya, Fethu'l A'lam, Daru'l Kutubu'l İlmiye, Lübnan, 1990.
- Gönenç, Halil, Günümüz Meselelerine Fetvalar, İlim Yay., İst., 1992.
- Halebî, İbrahim, Şerhi Mülteka el-Ebhur, ter. Nedim Yılmaz, İlmi Neş. İst., 1993.
- Heyet, Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı, ter. Hasan Ege, Bahar Yay., İst., trs.
- Heyet, Fetavayı Hindiyeye, ter. Mustafa Efe, Akçağ Yay. , Ankara, 1986.
- Heytemi, Şihabuddin, Ahmed, İbni Hacer, İslam'da Helaller ve Haramlar, Kayıhan Yay., İst., 1990.
- İbni Abidin, Muhammed Emin, Reddü'l Muhtar ale Durri'l Muhtar, ter. Mazhar Taşkesenlioğlu, Şamil Yay., İst., 1998.

- İbni Kayyım, Ebu Abdillâh b. Muhammed b. Ebibekr Cezviyye, İ'lamu'l Muvakkiin, Daru'l Kutub'il Arabî, Lübnan, 1996.
- İbni Rüşd, Ebu'l Velid Muhammed b. Ahmed, Bidayetü'l Müctehid ve Nihayetü'l Muktesid, Daru'l Kutubi'l İlmiyye, Lübnan, 1996.
- İbni Teymiyye, Abdülhalîm bin Mecdiddîn bin Abdüsselâm, el-Feteva, Daru'l Alemlîl Kutub, Riyad, 1991.
- Junqueira, Carlos, Temel Histoloji, ter. Yener Aytekin, Barış Yay., İst., 1998.
- Kardavi, Yusuf, İslam'da Helal ve Haram, Ter. Ramazan Nazlı, Hilal Yay., Ankara, 1973.
- Kasani, İmam Alaeddin Ebibekir Mesud, Beda'ü-s Senai fi Tertibi's Şerai, Şirketu'l Matbuati'l İlmiye, Mısır, h.1327.
- Komisyon, Günümüz Meselelerine Fetvalar, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1998.
- Mahluf, Hasaneyn Muhammed, İslami Araştırmalar ve Şer'i Fetvalar, ter. Naim Erdoğan, Demir Yay., İst., 1978.
- Mernisi, Fatıma, The Veil and the Male Elite, Translated by Mary Jo Lakeland, Addison Wesley Publishing Company Inc., Great Britain, 1991.
- Muslim, İbnu'l Haccac el-Kuşeyri en-Neysaburi Ebu'l Huseyn, es-Sahih, Çağrı Yay., İst., 1992.
- Muttahhari, Hicab, çev. Mücteba Mir, Şura Yay., İst., 1999.
- Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şu'ayb, Sünenü'l-Kübrâ, thk. Abdülgaffâr
- Süleymân el-Bündârî, Ebû'Abdullâh Seyyîd b. Kesrevî, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1991.
- Nevevi, Ebu Zekeriyâ, el-Minhac, Daru'l Tab'ul Amir, trs.
- Scihimmel, Annemarie, Ruhum Bir Kadındır, İz Yay., İst., 1999.
- Serahsi, Ebu Bekr Muhammed b. Ahmed Ebu Sehl, el-Mebcut, Daru'l Marife, Lübnan, trs.
- Sivasi, Abdulhamid b. Mesud, Şerhu Fethu'l Kadir, Tab'atu Meymeniyye, trs.
- Şafii, Muhammed b. İdris, el Ümm, Daru'l Ğaddu'l Arabi, Riyad, 1991.
- Şeybani, Ebu Abdillâh Muhammed b. Hasan, Kitabu'l Asar, Daru'l Kutubi'l İlmiyye, Lübnan, 1993.
- Şirbini, Muhammed el-Hatib, Muğni'l Muhtac, Mektebetü'l İslamiyye, Riyad, 1993.
- Tahavi, Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed b. Seleme el Ezdi, Ahkamu'l Kur'an-ı Kerim, ter. Sadrettin Ünal, İsam. Yay., İst., 1995.
- Topaloğlu, Bekir, İslam'da Kadın, Yağmur yay., İst., 1970.
- Ulaş, Semra, Musa Carullah'ın Hatun Adlı Kitabı Işığında İslam Kadını, Sim yay., Ankara, 1999.
- Ülkü, Hayati, Taharet ve Namaz, Nida Yay. , İst., 1969.
- Wadud, Amina, Kur'an and Woman, Penerbit Fasar Baktı Snd. Bhd., Kuala Lumpur, 1993.
- Yıldırım, Celal, Kaynaklarıyla İslam Fıkhi, Uysal Yay., 1980, Konya.
- Zuhayli, Vehbe, el Fıkhu'l İslami ve Edilletuhu, Daru'l Fikr, Dimeşk, 1989.